

Wstęp

W czasach globalnej gospodarki rynkowej i rosnącej konkurencyjności każda jednostka gospodarcza ma stosunkowo niewielki wpływ na kształtowanie swych wyników jedynie poprzez wzrost cen sprzedaży bądź wzrost ilości sprzedaży. Te dwie wielkości zależą przede wszystkim od zachowań konsumentów i ich skłonności do zakupu danego produktu lub usługi. Tak więc zasadniczą drogą do osiągnięcia czy zwiększania zysków jest obniżka **kosztów**, ponoszonych w toku prowadzonej działalności. Dzieje się tak tylko wówczas, gdy jednostka przywiązuje do nich zasadniczą wagę, dobrze zna przyczyny i miejsca ich powstawania, ciągle je monitoruje i na bieżąco szuka przyczyn ich wahań. Dzięki temu jest w stanie odpowiednio wcześniej i na ogół skutecznie reagować na przyczyny zmian o charakterze zewnętrznym (wzrost podatków, wzrost cen surowców) lub wyeliminować działania i zjawiska niepożądane o charakterze wewnętrznym (marnotrawstwo sił i środków przez pracowników, niewykorzystywanie zdolności produkcyjnych).

Nieocenione zasługi na tym polu ma **prawidłowa ewidencja kosztów** działalności jednostki. Prowadzona okresowo, oparta na tych samych zasadach grupowania i klasyfikacji daje możliwość porównywania poszczególnych okresów sprawozdawczych, a co za tym idzie – planowania kosztów na przyszłość oraz ustalenia przyczyn i miejsc powstawania różnic między kosztami zaplanowanymi a rzeczywiście poniesionymi. Dzięki odpowiedniej ewidencji kosztów możliwe jest ustalenie kosztów wytworzenia poszczególnych wyrobów czy usług, co jest niezbędne dla wyznaczenia ich ceny sprzedaży lub określenia ich rentowności. Ma ona też znaczenie dla prawidłowego rozliczania się z budżetem, gdyż stanowi podstawę do ustalenia kosztów uzyskania przychodów. Umożliwia kontrolę kosztów w różnych przekrojach (według

rodzaju kosztów lub miejsc ich powstawania). Dla celów decyzyjnych, zarządczych (ale nie sprawozdawczych) ewidencja kosztów może być rozbudowana o ich podział według związku z wielkością produkcji (stałe i zmienne) bądź według związku z konkretnymi działaniami.

Wyodrębniony tematycznie i proceduralnie podsystem rachunkowości, polegający na prawidłowym gromadzeniu, klasyfikacji w różnych układach i ewidencji kosztów nosi nazwę **Rachunek Kosztów**.

Najstarsze zachowane zestawienie kosztów przedsiębiorstwa produkcyjnego pochodzi z roku 1395 (koszty produkcji sukna we włoskiej manufakturze Francesco di Marco z Prato). Historycznie ujmując, rachunek kosztów jako system pojawił się na przełomie XIX i XX wieku, gdy postęp techniczny spowodował szybki wzrost produkcji, a więc i w konsekwencji również wzrost konkurencji na rynku. O sukcesie przedsiębiorstwa decydowała umiejętność zorganizowania produkcji po możliwie najniższym koszcie wytworzenia. To z kolei wymagało jego znajomości, ale również prawidłowej ewidencji kosztów, kalkulacji jednostkowego kosztu wytworzenia oraz badania rentowności wytwarzanych produktów. Tak powstał rachunek kosztów pełnych – wszystkich kosztów ponoszonych przez przedsiębiorstwo.

Pierwsza połowa XX wieku przyniosła zasadniczą zmianę zachowań konsumentów, zorientowanych na jakość i niepowtarzalność nabywanych produktów. To wymusiło konieczność większej dywersyfikacji asortymentowej i jakościowej produkcji przez przedsiębiorstwo. Znaczny wzrost kosztów pośrednich produkcji zwrócił jednocześnie uwagę na ich charakter i spowodował rozróżnienie kosztów na **zmienne**, zależne od wielkości produkcji, i **stałe**, które muszą być poniesione w określonej wysokości, niezależnie od wielkości produkcji. I tak powstał **rachunek kosztów zmiennych**, początkowo w polskich publikacjach nazywany rachunkiem kosztów częściowych.

Polskie ustawodawstwo w zakresie rachunkowości zobowiązuje do stosowania pełnego rachunku kosztów. **Rachunek kosztów zmiennych nie może być stosowany zamiast rachunku kosztów pełnych**, ale dodatkowo jako pomoc dla kadry kierowniczej, źródło dodatkowych informacji do podejmowania decyzji zarządczych i kontrolnych.

Rachunek kosztów powinien być dostosowany do przedmiotu działalności i warunków działania jednostki. Niemniej są ogólne wytyczne jego sporządzania, wynikające z ustawy o rachunkowości. I tak ustawa wymaga:

- skompletowania ogółu kosztów poniesionych w okresie sprawozdawczym,
- rozdzielenia ich na koszty dotyczące bieżącego okresu sprawozdawczego i okresów przyszłych,

- dzielenia wszystkich kosztów według typów działalności na koszty działalności podstawowej operacyjnej, pozostałej operacyjnej, finansowej i nadzwyczajnej,
- takiego podziału kosztów działalności podstawowej operacyjnej, aby można było ustalić jednostkowy koszt wytworzenia produktu według podanej formuły.

Niniejsze opracowanie stanowi zbiór podstawowych, a jednocześnie najważniejszych pojęć z zakresu kosztów i ich rachunku, zawiera **zadania praktyczne**, które stanowią materiał ćwiczeniowy do wykładów, i – mam nadzieję – pozwalają szybciej przyswoić, odświeżyć i utrwalić wiedzę na dany temat. Dla młodych adeptów rachunkowości niniejszy skrypt stanowi po prostu **kompedium wiedzy** z zakresu tematyki rachunku kosztów. Dla praktyków rachunkowości i dziedzin pokrewnych daje możliwość szybkiego zaznajomienia się z bardziej szczegółowymi zagadnieniami rachunku kosztów.

Do rąk Czytelników trafia opracowanie rozszerzone zarówno w części teoretycznej, jak i zadaniowej, co daje jeszcze większe możliwości sprawdzenia swoich umiejętności w zakresie szeroko pojętego rachunku kosztów.

Książkę tę dedykuję moim wszystkim Kolegom z Pracowni Rachunkowości i Rewizji Księgowej.

Danuta Maciejowska